

Podplukovník Ing. Milan Ždímal

SYMPOSIUM

k sociologii vojenství*)

Prvé vědecké symposium k sociologii vojenství se sešlo v Praze, na Vojenské politické akademii, ve dnech 25. — 27. dubna t. r.

Iniciátory a organizátory setkání byly vědeckovýzkumné pracoviště sociologie armády a katedra sociologie na VPA KG. Symposia se zúčastnili čs. vojenští sociologové a pracovníci některých příbuzných vědních disciplín. Velitel akademie pozval na symposium i oborové pracovníky ze spřátelených armád zemí Varšavské smlouvy.

Symposia se zúčastnilo 61 soudruhů, z toho 40 přímých delegátů. Z nich celou jednu čtvrtinu, tj. 10 soudruhů, tvořili zahraniční účastníci symposia.

Ze Sovětského svazu:

— plukovník docent S. G. LUKONIN, kandidát filosofických věd z Frunzeho akademie v Moskvě.

— plukovník docent V. I. OSKIN, kandidát historických věd, z Leninovy VPA v Moskvě.

Z Polska:

— docent Dr. J. J. WIATR, náčelník katedry sociologie VPA ve Varšavě,

— podplukovník Dr. E. OLCZYK, náčelník výzkumné sociologické skupiny při Hlavní politické správě,

— major Dr. J. GRACZYK, pracovník katedry sociologie VPA.

Z Německé demokratické republiky:

— podplukovník docent Dr. K. H. SCHULZE, náčelník skupiny vojenské sociologie Vojenské akademie B. Engelse v Drážďanech,

— podplukovník H. SCHRÖDER, pracovník téže skupiny.

Jako další pozorovatelé se zúčastnili:

— z Maďarska major K. MOLNÁR, tajemník oddělení HPS Maďarské lidové armády;

— z Bulharska plukovník M. T. RALEV, náčelník ideologického oddělení bulharské HPS;

— z Jugoslávie plukovník M. I. PAŠIČ, promováný sociolog, náčelník katedry sociologie armády na Politické škole jugoslávské lidové armády v Bělehradě.

Složení čs. účastníků (v závorce je uveden počet přímých delegátů):

Hlavní politická správa — 2 (1)

VPA KG

— velení — 3 (3)

*) Tato vědecká informace je zpracována s využitím vyhodnocovacího materiálu vědeckého pracoviště a katedry sociologie na VPA KG.

— vědecké pracoviště sociologie	— 15 (6)
— katedra sociologie	— 11 (5)
— z jiných pracovišť a kateder	— 6 (6)
VA AZ	— 4 (2)
Jiné vojenské instituce a ústavy	— 6 (3)
Z civilních sociologických pracovišť	— 4(4)

Iniciátoři a organizátoři symposia měli na mysli realizovat vědecké shromáždění, jakožto symposium, tj. fórum k vedení dialogu, rozhovorů a vědeckých sporů, věnovaných klíčovým otázkám marxistické sociologie vojenství.

Symposium navazovalo na jednání symposia HPS o rozvoji společenských věd a v tomto smyslu bylo pokračováním diskuse o společenském rozvoji v našich ozbrojených silách na speciálním oborovém úseku sociologie.

Vzhledem k tomu, že šlo o prvou akci tohoto druhu, byly na zahájení celého symposia zařazeny referáty vedoucích čtyř hlavních delegací, tj. sovětské, polské, německé a československé. Další zahraniční hosté se pak aktivně zapojili do diskuse. Tím celé jednání symposia dostalo mezinárodní charakter v rámci čtyř hlavních armád zemí Varšavské smlouvy.

Témata hlavních referátů:

„Marxistická sociologie o místě a úloze armády v socialistické společnosti.“ (S. G. LUKONIN);

„Teoretické a metodologické problémy dalšího rozvoje marxistické sociologie armády.“ (J. J. WIATRA);

„Předmět a úkoly marxistické sociologie armády a její vztah k ostatním společenským disciplínám.“ (K. H. SCHULZE);

„K problematice sociologické analýzy společenských souvislostí vědeckotechnické revoluce ve vojenství.“ (Z. NOVÁK).

V referátu S. G. LUKONINA byl zdůrazněn rozmach sociologie a sociologických výzkumů v SSSR v posledním období. Charakteristickým rysem vystoupení bylo, že referent soustředil pozornost na problémy ideologické funkce sociologie. Podle něho tkví kořeny rozmachu sociologie v SSSR v reakci na důsledky kultu osobnosti a v reakci na aktivizaci buržoazní sociologie. Referent věnoval velkou pozornost rozboru vlivu buržoazní sociologie na sociologii marxistickou a především poukazoval na snahy ideologů buržoazie o „vytváření mostů“ k lidu socialistických zemí a rozpracování teorií jed-

notné industriální společnosti.“ Kritizoval nadbíhání některých sociologů v socialistických zemích předním buržoazním sociologům a nekritické přejímání chybných nebo nepřesných termínů a pojmů buržoazní sociologie. Prohlásil, že nelze přehlížet význam a úlohu konkrétních výzkumů, avšak dodal, že není správné každý takový výzkum nazývat automaticky sociologickým.

Předmětem sociologie je zkoumání obecných zákonů, regulujících vývoj společenskoeconomických formací, zákonů vývoje sociálních systémů a vzájemného působení jejich prvků. Z tohoto hlediska vystoupil proti používání pojmů pro jednotlivé oborové sociologie. Na závěr svého referátu se pokusil formulovat problémy, které by měla zkoumat marxistická sociologie v armádě. Své vývoody opíral o charakteristiku změn v sovětských ozbrojených silách, o funkce socialistické armády a o rozbor revoluční podstaty socialistické armády a jejího všelidového charakteru.

Charakteristickým rysem referátu J. J. WIATRA byla snaha dát sociologii vojenství v socialistických armádách širší teoretickou bázi, na níž by se mohli všichni vojenští sociologové sjednotit. Referent se především pokusil objasnit charakter marxistické sociologie armády. Zdůraznil, že teoretickým a metodologickým východiskem marxistické sociologie armády je historický materialismus a rozebral dialektický vztah mezi obecným učením o válce, míru a armádě a sociologií armády. Podle jeho názoru marxistická sociologie armády zahrnuje některé podstatné aspekty, resp. části obecné teorie společenského vývoje (týkající se armády), sociologie politiky v oblasti analýzy fungování mechanismu státní moci a úlohy armády v něm, sociologie organizace ve vztahu k vojenské organizaci a sociální psychologie v oblasti výzkumů jevů společenského vědomí v armádě. J. J. WIATRA charakterizoval marxistickou sociologii armády jako komplexní vědu o společenských vztazích, existujících uvnitř armády a mezi armádou a společností.

Zvláště zdůrazňoval skutečnost, že sociologická teorie socialistické armády musí vyplývat z vědeckých analýz v řadě socialistických zemí a proto je nutná spolupráce a komparace sociologie socialistických zemí.

V závěru svého referátu se zabýval aplikací poznatků sociologie ve vojenské praxi, metodologickými otázkami sociologie vojenství a vztahem marxistické sociologie k buržoazní sociologii armády. Konstatoval, že buržoazní sociologie armády

přes své ideologické a teoretické „zafížení“ může být důležitým pramenem poznání společenských poměrů v kapitalistických armádách. Je třeba analyzovat, které sociální jevy a v jaké míře jsou v socialistických armádách (zvláště v jejich mikrostrukturách) analogické sociálním jevům v buržoazních armádách (z hlediska teoretických i praktických srovnání). Proto také mají velký význam mezinárodní setkání sociologů (např. VI. světový kongres sociologie v Evianu), na nichž se již do značné míry prosadila marxistická sociologie obecně, mnohem méně však marxistická sociologie vojenství.

K. H. SCHULZE ve svém referátu poukázal na to, že marxistická sociologie je vědní disciplínou, jejíž obsah a rozsah se soustavně mění v souvislosti s procesem společenského pohybu. Socialistická revoluce je počátkem kvalitativně nového stupně vývoje společenských procesů a vedla také ke změně předmětu sociologického zkoumání a k vytvoření nové vědní disciplíny — branné sociologie armády. Při rozvoji marxistické sociologie armády v NDR se vychází z těchto hlavních zásad: historický materialismus je obecnou sociologickou teorií; vědecký socialismus (komunismus) vytváří obecnou teorii socialistické společenské formace; zkoumání specifických zákonů struktury a dynamiky jednotlivých oblastí společenského života je předmětem speciální sociologické teorie. Marxistická sociologie je tedy společenskovědní teorií různé obecnosti a dosahu. Výuka sociologie a sociologický výzkum na Vojenské akademii Bedřicha Engelse v Drážďanech vychází z toho, že marxistická sociologie je relativně samostatnou teoreticko-empirickou vědní disciplínou a že „branná sociologie“ (Wehrsoziologie) je speciální vědní disciplínou, která se zabývá základními sociologickými problémy země. Těžiště sociologické práce a výzkumů v Národní lidové armádě NDR má být zaměřeno na výzkum vojenské organizace, vztahů armády a společnosti za socialismu (Militärsoziologie).

Z. NOVÁK věnoval svůj referát problémům sociologie analýzy důsledků vědeckotechnické revoluce a jejich projevu ve vojenství. Autor se v něm zabýval třemi rovinami sociologické analýzy. Prvou z nich spatřuje v sociologickém pohledu na vlivy, vyvolané sociálně politickým a vědeckotechnickým vývojem ve světě, zejména pak existenci zbraní hromadného ničení.

Druhá polovina sociologické analýzy společenských souvislostí a důsledků revolučních přeměn ve vojenství zahrnuje

analýzu fungování soudobých vojenských organizací ve společnosti, zejména postavení a úkoly socialistických armád. Z. Novák se zabýval rozšiřováním vlivů vojenství do soudobých společenských struktur a tendencí ke konstituování rozsáhlých branných systémů.

Třetí rovina sociologické analýzy pak spočívá v analýze vlastní struktury ozbrojených sil, v analýze procesů, které se odehrávají uvnitř armády, mezi sociálními skupinami v armádě i uvnitř těchto skupin. Výrazným rysem marxistického přístupu k takové analýze je analýza vojenské činnosti a sociálních stránek této činnosti. K ní pak bylo zaměřeno jádro referátu, v němž referent poukázal na některé výrazné změny v ČSLA, k nimž dochází v postupu vědeckotechnické revoluce.

V poslední části svého referátu se Z. NOVÁK zabýval stavem naší sociologické práce v armádě, jejím podmíněním celostátní situací v sociologii i některými obecnými tendencemi vývoje armády a společnosti. Problémy spojené s dalším rozvojem sociologické výzkumné práce shrnuje do těchto bodů:

1. Hlavním problémem je potřeba intenzivní teoretické přípravy kádrů.

2. Dále pak postupné propracování koncepce konstituování marxistické vojenské sociologie jako speciální sociologické teoreticko-empirické disciplíny, vytvářené na bázi obecné sociologie a v kontextu s ostatními společenskými vědami.

3. Správný vztah mezi teorií a empirií je podmíněn správným pojetím sociotechnické funkce sociologie a možnostmi rozvoje vojenské sociologie jako teoretického systému. V této souvislosti upozorňoval na nebezpečí úzce manažerského chápání sociologie v armádě.

4. Sociologie plní významnou ideologickou funkci ve střetávání s nemarxistickou sociologií. K tomu je třeba buržoazní sociologické teorie znát a nevyhýbat se tedy v zájmu boje s antikomunismem na tomto poli střetávání.

Nakonec hovořil Z. Novák o některých materiálních podmínkách zabezpečení sociologické práce v armádě.

Rozsáhlý příspěvek předložil Ing. M. MARVAN, CSc. k „Akademizaci marxistické sociologie a rozvoji sociologie vojenství v ČSSR“.

Rozebíral v něm nutnost akademizace marxistické sociologie (tzn. rozpracování systému vysokoškolské výuky marxistické sociologie) z hlediska vytváření optimálních podmínek k provádění dlouhodobých sociologických výzkumů ve vojscích (předešlým jde o vytvoření příznivého „ovzdu-

ší“ ve vojácích a o přípravu širokého aktivu sociologicky vzdělaných vojáků). Na příkladu výuky marxistické sociologie ve VPA KG zdůrazňoval nutnost ujasnění si správného pojetí předmětu marxistické sociologie ve výuce.

Vstupem do symposia, jako rozhovoru, bylo už prvního dne diskusní vystoupení ředitele Sociologického ústavu ČSAV, profesora PhDr. M. KALÁBA. Vedl dialog o pojetí marxistické sociologie, budované na teoretických a metodologických základech historického materialismu. Odmítl však koncepci ztotožňování marxistické sociologie s historickým materialismem. Kritizoval pokusy některých sociologů v socialistických zemích provádět konkrétní „sociologické výzkumy“ bez podkladů specifické vědecké sociologické teorie. Podle názoru profesora M. KALÁBA jsou dnes všechny předpoklady k ofenzivnímu nástupu marxistické sociologie na světovém fóru; proto každé „obranářské“, opatnické stanovisko je dnes škodlivé. Na závěr svého vystoupení poukázal na to, že ozbrojené síly jsou relativně samostatnou součástí společnosti s vlastní strukturou a funkcemi, které musí sociologie zkoumat jako zvláštní oblasti sociální reality.

Diskuse druhého a třetího dne byla po úvodním příspěvku zástupce HPS, plukovníka PhDr. L. PŘÍKRYLA, CSC., členěna do několika tematických okruhů.

Velká pozornost byla věnována problematice **výzkumu vojáků z povolání** (V. I. OSKIN, SSSR; J. GRACZYK, Polsko; M. PULKRÁBEK, J. CVRČEK, ČSSR), dále **výzkumům vojenské mládeže** (E. OLCZYK, Polsko; J. NOVÁČEK, J. DĚDEK, ČSSR).

V dalším se diskuse na symposiu věnovala poměrně samostatným otázkám. L. MATYSKA se zabýval interdisciplinárním výzkumem v podmínkách armády, spoluprací filosofie a sociologie, a problematikou sociologické analýzy cizích armád. M. ŽDÍMAL se zabýval nutností samostatné sociologické analýzy soudobých válek jakožto nezbytnosti rozvoje sociologické analýzy branného systému společnosti a ozbrojených sil samotných. K. RYCHTÁŘÍK měl ve svém vystoupení na mysli především sociologicko-antropologickou problematiku analýzy klíčových otázek funkcí a struktury ozbrojených sil a jejího profesionálního sboru. K problematice vztahu sociologie a teorie řízení vystoupil J. ZÁHRADNÍČEK.

Třetího dne jednání symposia se znovu přihlásil do diskuse S. G. LUKONIN (SSSR), aby rozvedl své názory na koncepci současné marxistické sociologie. Po meritorní stránce jeho příspěvku šlo o dialog s některými názory, vyslovenými

v diskusi účastníky symposia v předcházejícím dnu. Tím také podnítil další zájmovou výměnu názorů, jež jen podtrhla ráz jednání symposia jako vpravdě vědecké rozpravy. S příspěvky v tomto směru vystoupili soudruzi J. J. WIATRO, K. H. SCHULZE, J. CVRČEK a M. ŽDÍMAL.

Předmětem dialogu a rozprav byly především tyto otázky:

- pojetí sociologie jakožto teoreticko-empirické disciplíny;
- vztah různých úrovní sociologické teorie a empirických fakt,
- možnosti ovlivnit současnou nemarxistickou sociologií a postupně likvidovat „obranářský“ charakter naší sociologie,
- budování teoretického systému sociologie jakožto teorie středního dosahu,
- historický a futurologický aspekt sociologické analýzy války,
- řešení vztahu sociologie války a sociologie armády.

Rozprava v plénu symposia však zcela nepostihla celkový obraz dialogů a sporů, jež byly v uvedených třech dnech vedeny. „Neoficiální“ diskuse pokračovaly každý den po skončení plenárního zasedání. K další výměně názorů došlo při setkání zahraničních účastníků s pracovníky naší „civilní sociologické fronty“ — Sociologického ústavu ČSAV a Čs. sociologického ústavu ČSAV a Čs. sociologické společnosti — jakož i na pracovních shromážděních na vědeckém pracovišti sociologie armády a na katedře sociologie VPA KG. Zde již šlo o výměnu některých informací a zkušeností z vědeckých výzkumů i z pedagogického procesu a o projednání možností další aktivní a pracovní součinnosti při výzkumech v uvedených spojeneckých armádách.

Tím vším se stalo symposium prvním krokem k další vědecké, pedagogické i výzkumné součinnosti mezi sociologickými pracovišti vědeckými, výzkumnými i pedagogickými a splnilo plně zamýšlené účely.

Péčlivou přípravu symposia a poměrně kvalitní přípravu diskusních vystoupení čs. vojenských sociologů a dalších čs. delegátů nesporně stoupla naše mezinárodní prestiž ve spojeneckých armádách, což shodně vyjádřili všichni zahraniční delegáti a hosté.

Záznam z celého jednání symposia je zájemcům k dispozici na magnetofonovém pásku na vědeckém pracovišti a na katedře sociologie na VPA KG. Písemný záznam celého jednání ve zkráceném souhrnu vydají vojenská nakladatelství ČSSR a dalších zúčastněných zemí.